

ÈTICA I MORAL

Ètica i moral són dos termes sinònims que s'utilitzen moltes vegades de manera indistinta. Ambdós tenen una etimologia similar, donat que ètica ve del terme grec *éthos* i moral ve del terme llatí *mos*, que es poden traduir com *costum* o *caràcter*. Tant l'ètica com la moral tracten dels nostres costums i formes d'actuar en la mesura que poden considerar-se correctes o incorrectes, bones o dolentes. Així parlem de reflexió moral o problemes morals de la mateixa manera que podem anomenar-los reflexió ètica o problemes ètics. Però, al mateix temps, moral i ètica tenen significats diferents. La moral s'encarrega d'establir els criteris i les normes que cal utilitzar quan qualifiquem determinades accions com correctes o incorrectes. Per exemple és missió de la moral respondre a qüestions del tipus: deu el metge dir sempre la veritat, per desagradable que siga, al pacient?.

L'ètica s'encarregaria, d'altra banda, de discutir racionalment la validesa d'eixes normes i d'eixos criteris que defineix la moral, qüestionant-se per exemple: per què considerem moralment correcte dir la veritat? És a dir, l'ètica reflexiona críticament sobre els continguts que la moral estableix.

Però, per quina raó anomenem a les accions correctes o incorrectes?, a quin tipus d'accions podem anomenar així des del punt de vista moral? Doncs bé, les accions humanes es consideren morals en tant en quant poden afectar a altres persones. Es consideren morals quan són fruit d'una decisió entre diferents opcions, quan hi ha *deliberació*. La moral és una característica constitutiva de l'ésser humà. Sols ell es troba constantment front a situacions que no tenen una resposta única i sols ell viu conscient que les decisions que pren poden afectar a altres i a la societat a la qual pertany. Sols les persones som capaces d'anticipar les conseqüències dels nostres actes imaginant com pot afectar la nostra decisió a la nostra vida i a la dels demés.

La moral, doncs, és cosa de la vida i l'ètica és reflexió filosòfica sobre la moral (filosofia moral) i utilitza mètodes filosòfics i llenguatge filosòfic. Per tant, des de la filosofia, l'ètica es preocupa, sobre tot, de tres qüestions: què és allò que anomenem moral, com es fonamenta i com s'aplica a la vida el que descobreix la reflexió filosòfica.

Entrant de ple en la reflexió ètica, hem d'afirmar que la moral és una dimensió de les persones i de la societat. "Ser moral és un quefer, una tasca: anar adquirint uns costums, formant-se un caràcter gràcies al qual hem de idear la pròpia vida; però un bon caràcter. Ser moral vol dir estar capacitat per a viure amb altura humana, és a dir, ser capaç de respondre a qualsevol repte que la vida ens presenti. Perquè l'ésser humà no està determinat a donar una resposta única a les qüestions que se li presenten sinó que és lliure. És la llibertat qui possibilita la moralitat, si no fórem lliures no deuríem elegir i, per tant, les nostres accions no serien ni correctes ni incorrectes. Quan la resposta que elegim és fruit de la reflexió i decisió personal, quan sabem perquè fem les coses, som responsables de les nostres accions i per tant actuem lliurement. Quan actuem per obligació, bé siga biològica o per imposició, no actuem d'una forma lliure i voluntària i per tant no som responsables d'eixa acció.

Per tant, la moral és una part constitutiva de l'ésser humà en tant que ésser lliure i responsable dels seus actes i en tant que eixos actes poden repercutir en altres membres de la seua espècie i en la societat en la qual desenvolupen la seua vida. I l'ètica és la reflexió sobre eixa dimensió humana, sobre el seu origen i causes, sobre les accions que impliquen eixa dimensió i sobre les conseqüències que en comporten.

Activitats

1-Explica la diferència entre moral i ètica

2- Què significa que la moral és una característica constitutiva de l'ésser humà?

3-Quina relació hi ha entre reflexió, llibertat i responsabilitat? Escriu una frase en la qual es relacionen els tres conceptes.

4- En el sentit que hem utilitzat aquí el concepte Llibertat, són lliures els pardals? Raona la teua resposta.

5-Penseu en un problema de la societat actual, que siga conseqüència del comportament poc ètic d'algunes persones.

Tracteu d'elaborar un eslògan que apunti a una possible solució del problema escollit.

Poseu en comú tots els eslògans i elegiu-ne el millor.

6- És el mateix “tenir molta moral” que “actuar conforme a la moral”? I, “pegar-se una bona vida” és el mateix que “portar una bona vida”? Explica les respostes.

PRINCIPALS TEORIES ÈTIQUES

I ELS SOFISTES

En el s. V aC Grècia era un conjunt de ciutats-estat (Polis) amb constitucions diferents. En plena efervescència democràtica hi havia que reafirmar els valors de cada ciutat i en eixe context apareixen els **sofistes**. Són mestres ambulants, forasters en totes les Polis i savis que posaven en venda el seu saber. Imparteixen sabers enciclopèdics sobre antropologia, lingüística, dret o política. Critiquen els costums, la religió, les institucions i introdueixen el **relativisme** quan ensenyen el discurs doble, és a dir, saber discutir el sí i el no en una mateixa qüestió.

Atenes era una democràcia radical: tots els ciutadans adults i mascles no sols tenien dret a parlar en l'assemblea sinó que hi tenien el deure. El domini de la paraula era tota una garantia per a la vida en comunitat, per a defensar els drets propis i aliens i per a millorar en l'escala social. Els sofistes, que no podien participar en l'assemblea, ho feien en certa mesura en tenir el poder de la paraula del qual feien partícips als seus alumnes.

El relativisme sofista afirma que conceptes com el bé, la justícia, la bellesa... són diferents en les distintes Polis, de la mateixa manera que ho són les lleis. Diu Protàgores que *l'home és la mesura de totes les coses*, el dret, la moral, la llei són sols pactes entre homes. Per tant no existeix un concepte absolut del que siga el bé ni el just ni lleis absolutament justes i per tant el millor que podem fer és aprendre a parlar, tenir l'art del bon discurs per a poder influir en les convencions socials.

En general el relativisme afirma que no existeix una veritat absoluta, sinó que la veritat és relativa. Relativa a l'època, el lloc i les circumstàncies en les quals ens trobem. Res és en sí

mateixa bo o dolent, bonic o lleig, gran o petit, just o injust; tot depèn de les circumstàncies o de les persones. El que afirmem com a vertader no és més que allò que les persones han decidit que així siga.

Dos són els tipus de discursos que es fan a Grècia al voltant del bé i el mal.

En efecte, uns afirmen que una cosa és el bé, altra és el mal i altres afirmen que és la mateixa cosa i que aquesta seria per a uns bé i per a altres mal i inclòs, per a un home ara és bé i ara és mal. Jo, per la meua part, em summe a aquests últims. El mateix discurs es fa sobre allò bell i allò lleig. Crec que si manara a tots els homes reunir en una pilera les coses que cadascú considera lletges i després a l'inrevés, no seria deixada ni una sola, sinó que entre tots les agafarien totes, perquè no tots creuen en les mateixes coses.

Res és absolutament bell ni absolutament lleig, ni bo ni dolent, sinó que, agafant certes coses, les fa lletges i canviant-se belles.

Escola de Protàgores. Anònim

Activitats

- 1- Intenta definir el relativisme a partir del text.
- 2- Seguint el repte del text, Podries trobar alguna cosa que fóra absolutament bella o horrible?
- 3- Es sofistes defenien una doble moral? És acceptable aquesta actitud?
- 4- Compara aquestes dues afirmacions: "l'home és al mesura de totes les coses" i "cadascú és cadascú". Signifiquen el mateix? Indiquen relativisme moral? Pot funcionar una societat, un grup que es guï per aquests principis?

En una obra de Sófocles que s'anomena Antígona es mostra la següent situació: Creont, oncle d'Antígona i rei, prohibeix per llei enterrar el cadàver de Polinice, germà d'Antígona. Descoberta aquesta pels soldats, es portada davant de Creont i interrogada per aquest: *respon en una paraula: sabies que estava prohibit fer-ho?*

ANTÍGONA- Ho sabia, no ho havia de saber?

CREONT- I et vas atrevir, amb tot, a violar eixes lleis?

ANTÍGONA- No era Zeus qui imposava eixes ordres, ni és la Justícia, qui ha dictat eixes lleis als homes, ni cregué que els teus edictes havien de tenir tanta força que havies, tu mortal, de prevaler per damunt de les lleis no escrites i inquebrantables dels deus. Que no són d'avui ni d'ahir, sinó que viuen en tots els temps i ningú no sap quan aparegueren.

- 5- Compara el concepte de llei que apareix aquí amb el dels sofistes.

En aquest exemple apareixen dos tipus de lleis: les dictades pels homes i les dictades pels deus. Però el que de debò es vol dir és que hi ha lleis que són així per naturalesa. Els grecs parlaven de *physis* i de *nomos*. Oposaven les lleis humanes a un altre tipus de lleis que ho són per naturalesa, un tipus de lleis superiors que semblen indiscutibles.

II SÓCRATES

Coetani dels sofistes, Sócrates proposava una teoria totalment oposada. Ni es considerava savi, ni creia que la veritat fóra relativa. Admetia que conceptes com la justícia o la bellesa eren massa importants com per a dependre únicament dels gusts dels homes. Sócrates era d'Atenes, admetia que sols sabia que no sabia res i que les persones podien arribar a la veritat mitjançant el diàleg, perquè la veritat resideix en cadascú de nosaltres i per arribar a ella cal ajudar, no ensenyar. Amb preguntes i respostes l'home que no sap dona a llum (maieutica) a la veritat. No hi ha homes dolents sinó ignorants. Tot aquell que es para a pensar, que enraona, obra de manera correcta. La saviesa i la rectitud moral coincideixen. Aquesta és la teoria de l'intel·lectualisme moral, totes les persones actuen pensant en el seu propi bé, per

tant, si actuen de manera incorrecta deu ser perquè no saben realment què és el que els convé, ignoren el que realment és millor per a ells.

A Sócrates se l'anomena el tabe, perquè sempre està molestant, qüestionant-se coses com què és la justícia, el deure, la llei... Però, per a ell les lleis de la Polis són sagrades, perquè són manifestacions de la justícia. El valor de les lleis, doncs, no prové dels ciutadans sinó d'eixe caràcter sagrat acceptat i reconegut per la consciència humana. En tant en quan les lleis humanes intenten reflectir les lleis naturals, són dignes de respecte i d'obediència. Tan és així que Sócrates accepta la condemna a mort per traïdor, considerada totalment injusta pels seus amics i deixebles, preferint morir "per la llei" que fugir en contra de la seua consciència.

Per tant, el que defensa l'universalisme és que les coses són com són i no sols com nosaltres ho veiem. La veritat, la justícia o la bellesa són realment alguna cosa, i l'ésser humà té una racionalitat que li permet arribar a conèixer-ho. El que és bo ho és siguin quines siguin les circumstàncies i el que és just ho és independentment de quines siguin les lleis o el que li sembli a algú individualment.

Activitats

- 1- Defineix els conceptes maieutica i intel·lectualisme moral.
- 2- Per què predica Sócrates la submissió a les lleis? Et sembla correcte que per qüestions de governabilitat d'un país o d'un municipi acceptem lleis en contra dels nostres interessos/opinions?
- 3- Què és millor en cas de dubte: que la llei tinga sempre la raó caigui qui caigui o que me l'agafi pel meu compte, conforme als meus interessos?
- 4- Si no he intervingut en una llei, em protegeix i obliga igualment? Per què?
- 5- La llei civil té sols valor legal, o també moral?
- 6- Quines de les següents afirmacions consideren que el valors morals són relatius i quines que són absoluts?

L'home és la mesura de totes les coses.

El bé i el mal són idèntics per a totes les persones

La veritat és anterior a l'ésser humà que la troba.

Les coses són, amb relació a mi, tal i com a mi em semblen.

- 7- Marca amb una creu les afirmacions que corresponguin a cadascun dels grups:

Sofistes?

- ☐ Professional que cobra pels seus ensenyaments.
- ☐ El diàleg, la maieutica.
- ☐ Cada polis té la seua llei i pot canviar-se.
- ☐ "L'home és la mesura".
- ☐ La llei és eterna és absoluta.
- ☐ Ensenyar a parlar en públic.
- ☐ Sols sé que no sé res.

Sòcrates?

- ☐ La llei, pura convenció.
- ☐ No pertany a cap Polis.
- ☐ Les lleis sempre són acceptades perquè són absolutes.
- ☐ Saben de tot, són enciclopedistes.
- ☐ La virtut exterior, l'èxit polític, és el que compta.
- ☐ Allò que és legal és just.
- ☐ Mestre que ajuda, no que ensenya.

- 8- Quina de les dues teories creus que està més vigent avui dia.
- 9- Una família d'un xicotet país musulmà resideix en Andalusia des de fa uns quants anys. Treballen ací i el seus fills estan normalment escolaritzats. Quan la seua filla compleix els catorze anys van de vacances al seu país i aprofiten per a casar-la amb un cosí de sa mare de quaranta-un anys. La xiqueta torna amb els seus pares a Andalusia i segueix fent la seua vida, fins que el seu marit ve un dia i li exigeix que faci compliment del matrimoni.

Com que ella no vol, ell la força. La xiqueta se'n va a casa una família coneguda i denuncien al seu marit. La justícia espanyola condemna a presó al marit i a la mare de la xiqueta, però el país d'origen dels empresonats pressiona al govern espanyol per a què els alliberen, perquè segons les seues tradicions i les seues lleis aquelles persones no han fet res de dolent. Al final el govern espanyol deixa que els empresonats tornen al seu país amb la condició que ho facin per a acabar de complir condemna.

Creus que la justícia espanyola deuria respectar les tradicions de les persones siguin les que siguin? Per què? La teua resposta està més a prop del relativisme o de l'universalisme?

- 10- Un altre dilema moral que ens enfronta amb la dualitat universalisme-relativisme és el del burka o l'extirpació del clítoris. Creus que es deuen respectar sense més perquè són tradicions d'altres cultures o no són admissibles baix cap concepte?
- 11- Investiga sobre la discriminació de la dona:
 - Orígens (biològics, socials, culturals)
 - Casos concrets

III ARISTÒTIL

Aristòtil, deixeble de Plató nascut a Estagira i mestre d'Alexandre el Gran, creu que en l'univers tot el que es mou i tot el que passa ho fa per alguna cosa. Res passa perquè si, les coses sempre succeeixen per algun motiu i amb alguna finalitat. Si plou és per a que la terra tinga suficient aigua per a que puguin créixer els vegetals, el vegetals han de créixer per a poder alimentar els animals, els animals... De la mateixa manera l'ésser humà quan actua ho fa per alguna raó, ho fa amb alguna finalitat. Encara que el motiu siga algun en concret, Aristòtil afirma que en última instància la nostra finalitat és la felicitat. Però, a més a més, analitza quina és la peculiaritat de l'ésser humà, que és el que el fa diferent als altres éssers, i és evident que això és la racionalitat. Per tant, la raó i la felicitat han d'estar connectades d'alguna manera. La raó humana ha de decidir cap on ha d'anar l'ésser humà, com ha d'actuar, que és el que més li convé, si està fent-ho bé o malament. I ací és on troba la fórmula per a que el càlcul siga positiu. El correcte és el que no se'n passa ni el que es queda curt, és el terme mig entre dos excessos, massa (excés) o massa poc (defecte). Pel que podem afirmar que la virtut humana és saber trobar el terme mig, calcular que no me n'estigui passant ni quedant-me curt. És calcular amb la raó si el que s'està fent és prudent i raonable. No es tracta de quedar-se a mitges, sinó de ser el millor, el més excel·lent, i eixe no és el que exagera ni el que no arriba, sinó el que ho fa correctament. Això vol dir que el terme mig no és el càlcul de la mitja aritmètica, no és dividir per la meitat, tampoc és un mig únic per a totes les persones. El terme mig és relatiu a cada persona perquè cada persona és diferent i, segons siga cadascú les seues accions seran excessives o no. Aristòtil posa com a exemple als atletes, no és el mateix el que ha de menjar un atleta que qualsevol altra persona. La quantitat justa de menjar per a una persona varia segons l'activitat que aquesta desenvolupi, no és una quantitat única. De la mateixa forma el terme mig depèn de la persona i les circumstàncies que envolten la sua acció.

- Filosofia teleològica: tot té una finalitat, la de l'ésser humà és la felicitat. A més a més, està dotat d'ànima vegetativa, sensitiva i racional; l'únic ésser viu que posseeix esta última és l'ésser humà. Per tant, la seua finalitat també serà comportar-se racionalment.

- Prudència: utilitzar la raó per aconseguir la felicitat. Serà prudent la persona que fa us de la raó per elegir el terme mig entre l'excés i el defecte, perquè això és la virtut

Terme mig: és prudent aquell que elegís el terme mig entre dos extrems. Així, l'afabilitat és el terme mig entre la irascibilitat i la indolència, la modèstia el terme mig entre la pocavergonya i la timidesa, el valor el terme mig entre la covardia i la temeritat, la dignitat el terme mig entre el servilisme i l'egoisme, o la generositat el terme mig entre la prodigalitat i l'avarícia. El terme mig

no és un mig aritmètic, sinó que és relatiu a cada persona, és quan al que es fa ni li sobra ni li falta res. Per tant, en les accions dolentes no cap un terme mig perquè són dolentes en si mateixes i no pel seu excés o defecte.

- Eudemonisme: la felicitat és l'activitat pròpia de l'ésser humà, la qual és buscada per si mateixa i no en vistes a cap altra cosa. La felicitat és l'activitat conforme a la virtut, la qual s'aconsegueix amb la facultat pròpia de l'ésser humà, és a dir, amb la intel·ligència. La vida més feliç i més humana és la vida contemplativa.

Activitats

1. Compara el concepte aristotèlic amb aquesta frase de la Bíblia: *tan de bo fossis fred o calent, però per ser-te vaig a vomitar-te de la meua boca*.
2. El terme mig és ni blanc ni negre? La virtut entesa així pot ser mediocritat? Raona la teua resposta
3. Creus que Aristòtil afirma que és més virtuós el que aprova amb un suficient que el que ho fa amb un excel·lent? Per què?
4. Busca un exemple de com aquesta teoria és vàlida en la vida real i un en el qual no donaria resultat.
5. Saps que és el consumisme? Quines conseqüències creus que té, a curt i llarg termini?
6. Seria un consumista una persona virtuosa segons Aristòtil? Per què?
7. Consumir ens fa ser més feliços d'alguna manera? I els diners, ens fan ser més feliços?
8. Els diners s'han convertit en la finalitat de la vida de molts éssers humans o Aristòtil segueix tenint raó i el terme mig i la felicitat en si mateixa són més importants?

IV ELS HEDONISTES

S'anomena helenisme a una època històrica que ve després de la Grècia Clàssica. Amb l'Imperi Macedoni, amb Alexandre el Gran, s'acaba el vell sistema polític de les **polis** i els individus busquen fonamentació a les noves maneres de viure. Sorgeixen així el que s'anomena les *Escoles ètiques menors*. Epicuris, estoics i escèptics intenten donar receptes per a viure una vida el més bona possible

Epicur de Samos funda en Atenes la llegendària Escola del Jardí on intentarà viure serenament amb allò que li doni major plaer.

Segons ell, tots els éssers vius busquen el plaer i fugen del dolor. Per tant, el mòbil del comportament és el plaer. La felicitat consisteix en organitzar la nostra vida de forma que aconseguim el màxim de plaer i el mínim de dolor. Es a dir que l'home virtuós es correspondrà amb l'home feliç, perquè la raó moral és una raó calculadora: hem de calcular quins plaers són més intensos i quins produeixen més dolor per aconseguir el màxim de plaer. Això significa que no sempre haurem de seguir el plaer immediat, sinó que haurem de calcular fins on ens interessa eixe plaer. De vegades és millor deixar córrer un plaer perquè és possible que ens acabi perjudicant. Si m'agraden molt els dolços no puc estar sempre menjant-ne perquè puc acabar mal i, per tant, aconseguint el dolor que no desitjo.

Hi ha diferents tipus de plaers: passius, els que són estables i consisteixen en l'harmonia produïda per l'absència de dolor en el cos i de pertorbació en l'ànima (aponia i ataràxia), un exemple seria la salut; positius o actius que són els que hem d'anar a trobar-los, com l'alegria. És a dir, els passius els tenim sense fer cap cosa, però els actius requereixen d'alguna acció per a aconseguir-los i es sumen als que ja tenim.

Però de vegades hi ha coses que ens lleven els plaers passius que tenim. El temor és un dels motius de no tenir plaer. Quatre són les causes de les nostres desgràcies: la por als deus, la por a la mort, la por al destí i la por a no satisfer les nostres necessitats naturals i els mals. Per donar remei a eixa temor Epicur escriu el *tetrafarmakon*, el quàdruple remei. Cap d'eixes coses

ens ha d'atemorir perquè si els deus existeixen, deuen estar ocupats en coses divines i no en la vida de cadascú de nosaltres; no és probable que siguin ells els que s'encarreguen de cadascun dels nostres actes, deuen estar ocupats en coses més importants. El destí no és probable que existeixi. La mort no la podem sentir mentre estem vius i quan morim ja no la podem sentir, i les necessitats naturals i els mals sempre es poden evitar o satisfer.

Per a Epicur el millor de tots els plaers és l'amistat.

Avui dia la paraula hedonista està prou desprestigiada. Sembla que l'hedonisme és el mal dels nostres dies perquè s'entén que un hedonista és aquella persona que busca el plaer pel plaer sense tenir cap altra cosa en compte. L'hedonista seria la persona que viu de festa en festa sense cap intenció de treballar o de prendre's les coses seriosament, el que compra tot el que li apeteix sense pensar en que allò té un cost, o el que res li importen els demés perquè l'únic important és trobar-se bé ell mateix.

Activitats

1. Què és l'helenisme? I l'hedonisme?
2. Busca altres exemples de plaers passius i actius.
3. Quin és per a tu el millor plaer que es pot aconseguir? És eixe el mòbil de la teua vida?
4. Creus que Epicur estaria d'acord amb la concepció actual de l'hedonisme? Per què?
5. Un alumne deixa d'estudiar per a un examen perquè li dona més satisfacció anar-se'n amb els amics. Estaria Epicur d'acord amb el que ha fet aquest alumne? Per què? En quin sentit podríem dir que aquesta és una postura hedonista?
6. El sexe s'ha convertit a la nostra època en el màxim representant del plaer. Quins altres valors pot tenir el sexe? És el plaer l'únic objectiu del sexe? En una relació sexual el més important és el plaer que n'obtenim?

V ELS CÍNICS

Antístenes fou el fundador d'aquesta escola que pretén seguir una vida senzilla, frugal, semblant a la dels animals (vida de gos), que es deixen guiar per la seua naturalesa. Els cíncics detestaven les normes socials perquè creien que ens allunyen de la nostra autenticitat. Per això arribaven, fins i tot, a ser extravagants, a viure com a indigents, seguint una vida el més austera i natural possible. Es conta que Diogenes (el més famós dels cíncics) li va contestar a l'emperador Alexandre, en preguntar-li què necessitava, que sols volia que s'apartara perquè li estava tapant el sol. També es diu que vivia dins d'una bota i que per no tenir, no tenia ni un plat per menjar.

La pretensió dels cíncics era viure segons la naturalesa, però això és sempre difícil. Per a ells, la meta del savi és l'*autosuficiència*, l'autogovern, l'*autarquia*, "ell sol és prou i es conforma amb el que té. I així, aconsegueix l'autodomini dels sentits, el control dels desitjos i el desarrelament d'una terra, d'una pàtria: és el ciutadà del món, cosmopolita". No creien en banderes personals, ni en pàtries, ni en arrels.

"Estava en certa ocasió demanant almoïna a una estatua Preguntat pel que feia, contestà:

- M'exercite en fracassar.

Interrogant-se-li sobre l'edat més apropiada per al matrimoni, opinà:

- De jove, encara no; de vell ja no.

Interrogat sobre quin era el millor vi contestà:

- El dels demés.

A qui li digué:

- Molts es riuen de tu, contestà:

- Però jo em prenc molt seriosament.

En un banquet alguns li tiraren ossos, con si fóra un gos. Diògenes, comportant-se com un gos orinà allí mateix.

Hiparchia, fou també atreta per aquestes doctrines. Prenyada per les virtuts de Crates, desdenyà a tots els seus pretendents, indiferent a la riquesa, noble origen i presència: Crates ho era tot per a ella. Amenaçà fins i tot amb suïcidar-se si no li permetien el matrimoni amb Crates. Els seus pares li suplicaren a Crates que la fera desistir i ell féu el que pogué, i al no aconseguir-ho, es va posar de peu, es despullà davant d'ella dient-li:

Heus ací l'espòs, heus ací les seues possessions; decideix, doncs no podràs ser la meua companya si no eres capaç de compartir la meua vida.

Decidí, en efecte, la noia; adoptant el seu mateix mode de vida, la seua mateixa vestimenta, cohabitava amb ell, anava sempre en la seua companyia.”

Diògenes Laerci: Els Cínics.

Activitats

Avui dia s'anomena cínic a aquell que aconsegueix el que vol sense importar-li les conseqüències que els seus actes puguin tenir sobre els demés. És cínica una persona que menteix sense escrúpols o una que es vanagloria del mal que fa als demés, una persona a la qual res l'importen els demés, que passa per damunt de qui siga per tal d'aconseguir allò que vol.

- 1- Quines diferències creus que hi ha entre l'actual concepte de cinisme i el que defenia Diògenes?
- 2- Creus que un passota és un cínic en el sentit literal de la paraula?
- 3- Busca exemples de personatges ficticis o personalitats de la vida pública a les que anomenaries cíniques, tant en el sentit actual com en el teòric.
- 4- Hi ha en la nostra societat allò que s'anomena moviments contraculturals (grups que lluiten contra el sistema establert o tan sols deixen de seguir les normes preestablertes). Quins en coneixes? Segueixen actituds ètiques o sols socials?
- 5- És lícit anar contra les normes establertes? Quins autors dels que hem vist estarien en desacord amb aquesta proposta?
- 6- DEBAT: necessitem la societat o pel contrari ens coarta i ens fa ser menys humans? És cert que encara que la convivència és difícil també és necessària?
- 7- Què és el civisme? És positiu o sols és pura hipocresia? Defensarien els cínics el civisme?

VI ELS ESTOICS

Abstine et justine!, dominat i aguanta; aquest era el lema dels estoics, els filòsofs que explicaven les seues doctrines en el Pòrtic (*estoà*). Zenó, el seu fundador apareix en Atenes sis anys després que Epicur fundara el seu Jardí. Les seues teories van tenir èxit, fins i tot molts segles després i entre les classes socials més diverses: un esclau com Epictet, un filòsof cortesà i espanyol, Séneca i un emperador romà, Marc Aureli.

Segons els estoics, l'univers està animat per un principi o Raó Universal. Aquesta té cura de tot, és llei que prescriu i descriu l'ordre del cosmos. L'ésser humà com a part d'aquest univers participa d'aquesta raó que pot entendre i descobrir. El destí és, de vegades tràgic però racional. La virtut consisteix en viure segons aquesta raó universal que no és més que la naturalesa, conformant-se als seus dictats. La virtut consisteix, doncs, en actuar conforme amb la naturalesa en la seua totalitat i amb la naturalesa humana que no és més que naturalesa racional. La llibertat no és més que necessitat racional. S'és lliure si s'obra d'acord amb la seua naturalesa, s'és lliure quan s'obra racionalment i per tant, no ens guiem pels instints sinó per la raó. Sols l'ignorant és esclau de les seues passions i és ignorant perquè no coneix la raó

universal. L'ésser lliure és el savi que es deixa guiar per la seua raó i , per ser racional la seua naturalesa li exigeix sempre el bé superior.

El mitjà per obtenir la virtut és l'exercici de la voluntat per abstenir-se del plaer i suportar el dolor. La vida s'entén com a lluita per a suprimir els plaers i suportar les dificultats. Així és com ho entenem també avui dia. Una persona obra estoicament quan no fuig de les dificultats i aguanta amb valentia tot el que li toca viure.

Activitats

1. Creus que aguantar-se és una bona manera de viure? Per què?
2. Creus que tot l'univers té algun sentit i funciona d'una manera coherent i lògica o creus que la casualitat i l'atzar és el que predomina? Busca motius per a defensar cadascuna d'aquestes dues postures i fes-ne una redacció.
3. Es pot evitar sempre el dolor o val més acceptar que forma part de la vida? Per què existeix el dolor? Quina finalitat té? Què passaria si no existira?
4. Comenta el següent text estoic: "Si és el vostre destí que us cureu d'aquesta malaltia, així ocorrerà, crideu o no al metge. De la mateixa manera, si és el vostre destí que no us cureu d'aquesta malaltia, no us curareu, vingui o no el metge. I una d'ambdues coses és el vostre destí. Per tant de res serveix cridar al metge"
5. Quines diferències i semblances trobes entre els hedonistes, els estoics i els cíncics?
6. En una conversa tres persones defensen actituds diferents front a una mateixa situació de malaltia. La primera diu que vol que els metges li donen el que sigui per tal de no sofrir. La segona afirma que els metges no saben res i que les malalties no són més que el resultat de les manipulacions humanes. El tercer es posa a buscar informació i decideix no prendre el que el metge li diu perquè no va a curar-lo. Amb quina de les tres teories ètiques anteriors podríem relacionar cadascuna d'aquestes actituds?
7. Explica què és la globalització. Quins avantatges i quins inconvenients té? Creus que és un procés lògic conseqüència d'una raó universal o sols és producte de la acció d'uns pocs individus que dirigeixen el món? Raona la teua resposta.

VI KANT

Kant és el màxim representant de la Il·lustració alemanya. En ple segle XVIII l'ésser humà confia plenament en l'ús de la raó i aquesta es converteix en el jutge de la religió i la moral. Aquestes mai havien sigut posades en qüestió durant l'Edat Mitja, però amb el Renaixement comencen a qüestionar-se moltes coses que amb el pas del temps deixen de ser propietat exclusiva de l'església per a passar a formar part de l'àmbit humà.

Kant és un filòsof que analitza la raó humana arribant a la conclusió que la pròpia raó és capaç d'analitzar perquè tenim una religió i perquè seguim unes normes morals. D'aquesta manera Kant ens explica que podem diferenciar entre morals heterònomes i autònomes. Les morals heterònomes són aquelles que donen unes pautes a seguir per a que l'individu les compleixi sense més. La moral autònoma és el fruit de l'ús de la raó que fa qualsevol individu. Es a dir, qualsevol persona pot utilitzar la seua raó per descobrir quines són les normes que han de regir les seues accions. Però les persones tendeixen a no voler pensar per elles mateixes, prefereixen seguir les normes que altres els dicten i amb això, les morals heterònomes triomfen.

Una moral heterònoma és per exemple l'aristotèlica, l'hedonista o la cristiana, perquè ens donen pautes concretes i materials del que hem de fer: Aristòtil ens diu que hem de buscar el terme mig, els hedonistes que hem de fugir del dolor, el cristianisme que hem de seguir deu manaments...

La moral kantiana és una moral autònoma i també formal, és a dir, no ens diu concretament què hem de fer, sols ens diu quina forma han de tenir les nostres accions per a ser morals. Les nostres accions són bones o dolentes depenent de la intenció que tenim, no de les coses que fem. És bo allò que fem amb bona voluntat. Segons Kant una acció és moral quan és un deure. El deure és la necessitat d'una acció per respecte a la llei. Quan les nostres

accions es guien pels bens que poden administrar-nos no actuem per deure, sinó d'una manera pràctica. Les accions pràctiques no són necessàriament morals. Aquestes es duen a terme per respecte a elles mateixa, perquè les deuen fer. Si un comerciant baixa els preus per aconseguir més clients, ho fa d'una manera diferent que si ho fa per que creu que la seua obligació és no estafar als clients. La primera és una acció pràctica, mentre que la segona és una acció moral. Segons Kant hi ha tres tipus d'accions possibles en la conducta humana: contraries al deure, conformes al deure o fetes per deure. Sols aquestes últimes són objecte de la moral: Una moral que es fixa, doncs, en la forma, en la intenció del subjecte, no en el tipus d'acció duta a terme.

La voluntat ens determina a actuar amb imperatius, la voluntat ens mana el que hem de fer. Aquests imperatius poden ser hipotètics (tècnics, pragmàtics, encaminats a la vida pràctica) o categòrics (necessaris, universals, encaminats a la vida moral). El imperatius categòrics pressuposen una ètica formal que ens diu la forma en la qual hem d'actuar, una ètica autònoma que prové del propi subjecte, de la seua raó (a priori) i universal, desinteressada, vàlida per a qualsevol individu. L'ètica kantiana s'oposa a una ètica material, que busca bens materials, heterònoma, que ens la imposen, a posteriori, fruit de l'experiència, i egoista.

L'imperatiu categòric afirma: obra sols segons una norma que al mateix temps vulgues que es converteixi en norma universal.

Obra de tal manera que tractes sempre a la humanitat, siga en la teua persona o en la d'un altre, com un fi, i mai com un mitjà.

Quan actuem seguint l'imperatiu categòric posant-nos en el lloc de qualsevol altra persona a l'hora de decidir si les accions són morals o immorals, aleshores som autònoms. Actuem sense seguir el que ens diuen ni el que ens apetís o el que ens dicten els nostres instints, que al cap i a la fi no elegim tenir. Ens regim per un tipus de normes que creem que deuria acomplir qualsevol persona, tinga ganes o no. Aquestes normes serien les pròpies de qualsevol ésser humà: les nostres normes.

Un ésser capaç d'actuar d'aquesta manera i que és valuós en si mateix no pot vendre's al mercat per un preu. L'ésser humà no és una mercaderia o un instrument que es pugui utilitzar amb alguna finalitat, l'ésser humà té dignitat. És digne de tot respecte.

ACTIVITATS

1-Tenint en compte que "actuar a consciència" és actuar tenint present el que devem fer: *Actuar amb bona consciència* és fer-ho d'acord amb el que creem que devem fer i *Actuar amb mala consciència* és fer-ho en el sentit contrari al que creem que devem fer. Així, "actuar inconscientment" és actuar per impuls dels nostres instints únicament.

Classifica les següents situacions segons el que hem dit :

- a) En una festa de cap de setmana, prenc tot el que cau a les meues mans sense parar-me a pensar si em convé.
- b) Conec els efectes de l'alcohol en la conducció, malgrat tot, bec sense control perquè el que conta és viure el moment, encara que després he de conduir.
- c) M'ofereixen una pastilla. Conec els seus efectes i riscos de prendre-la. Crec que no dec prendre-la. Rebutgi prendre-la.

2- De les següents persones indica quines fan el que fan amb autonomia i quines es deixen portar per l'heteronomia.

- a) El/la que fuma porros perquè té por de veure's marginat/ada entre els seus companys.
- b) Qui no fuma perquè son pare no vol.
- c) Qui vol que li compren una moto perquè tots els amics en tenen.
- d) Qui quan li recriminen els seus amics no beure com ells els mana a córrer.
- e) Qui pren una amfetamina perquè vol estar despert/a i lúcida/a, coneixent les seues conseqüències.

- f) Qui un bon dia decideix beure més del compte per celebrar alguna cosa, sabent el que passa i com s'ho passa.
- g) Qui s'emborratxa sense adonar-se'n.
- h) Qui decideix deixar de fumar perquè creu que és millor per la seua salut.

3- Aplica l'imperatiu categòric a la conducta de les següents persones per determinar si eixa conducta és moral o immoral d'acord amb el plantejament kantianà.

- a) Qui no para en un semàfor en roig.
- b) Qui en vegada de banyar-se en el mar es dutxa moltes vegades perquè té calor al prendre el sol.
- c) Qui menysprea a tots aquells que no pensen com ell.
- d) Quin convida a una persona a anar amb els seus amics malgrat que a aquestos no els paregui bé.

5- Reflexiona sobre aquest diàleg:

Durant una classe, Mr. Hake discuteix la ironia que Churchill perdere el recolzament del poble britànic en acabar la guerra. Mark, un alumne, alça la mà i diu: "No pareix just que Churchill fora rebutjat pel seu poble: Va prendre decisions difícils durant la guerra que la gent ni tan sols coneixia".

Mr. Hake respon: "Quin tipus de decisions?"

Mark contesta: "Bé, una vegada Churchill descobrí que Hitler anava a bombardejar la ciutat de Coventry: Havia de decidir sobre si devia avisar a la gent de Coventry de que arribava el bombardeig, la qual cosa descobriria als alemanys que els seus codis havien sigut violats, o callar-se i utilitzar el seu coneixement dels codis secrets per acabar la guerra abans. Va callar, i més tard la traducció del codi secret donà èxit a l'invasor d'Europa pels Aliats".

Jason, un dels amics de Mark, pregunta: "Però què passa amb la gent innocent de Coventry que va morir perquè Churchill no els va avisar?". Un altre amic diu: És el mateix que el bombardeig de Hiroshima de Truman".

"Però Churchill i Truman creien que estaven salvant més vides amb el que van fer", contesta Mark.

Mr. Hake pregunta: "És just matar a gent per salvar altres vides?". Després d'un minut de silenci, Mr. Hake repeteix la pregunta amb altres paraules: "Mark diu que Churchill i Truman estaven preocupats per salvar vides. Però els dos, sabent-ho, van permetre que alguns moriren per salvar a altres. Està bé sacrificar a alguns per salvar altres vides?"

R. HERCH, J. REIMER, D.PAOLITO, El creixement moral.

- .Penseu en arguments a favor i en contra que poden donar-se com resposta a la pregunta de Mr. Hake.
- Com respondria a la qüestió un Kantian?

6- Què significa segons l'ètica Kantiana que les persones tenen dignitat?

VII UTILITARISME

Seguint l'hedonisme i l'emotivisme moral (que defensava que dèiem bo a allò que ens satisfia i dolent al que ens perjudicava) al sXIX sorgeix una nova teoria que defensa que tot allò que contribueix a la felicitat de la societat mereix la nostra aprovació; és a dir, tot allò que és útil als éssers humans és bo. L'utilitarisme està relacionat amb la Revolució Industrial i l'esperit lliberal, que planteja l'economia i la vida com un càlcul d'interessos particulars i col·lectius. Les intencions de les persones no són l'important en una acció, sinó que el que importa són les conseqüències, els resultats, la utilitat que tingui eixa acció. Dos són els defensors més importants d'aquesta teoria: J. Bentham i J. Stuart Mill. El primer afirma que l'ètica consisteix en l'art de dirigir les accions humanes cap a *la producció de la major quantitat de felicitat possible*. El que importa és gaudir el més possible i evitar el dolor, però també recomana compartir el plaer per a que moltes

persones puguin gaudir també. Bentham és conscient que hi ha moltes satisfaccions que s'aconsegueixen a costa d'un sofriment previ, però el que s'ha de fer és maximitzar el benefici, és a dir, en cas de conflicte recomanava sacrificar l'interès personal o sofrir un dolor si amb això aconseguim una major satisfacció.

Per altra banda, Mill segueix la teoria de Bentham però proposa una jerarquització dels plaers. No tots els plaers són iguals; els relacionats amb els instints i les passions són plaers inferiors en relació als plaers intel·lectuals que són considerats pel nostre autor com superiors. Mill afirma: *és millor ser un home insatisfet que un porc satisfet*. Per a que el porc estigui satisfet sols necessita menjar, mentre que l'ésser humà necessita de múltiples, complexes i variades satisfaccions, com conversar, anar al cine o llegir una novel·la. Segons Mill, l'ésser humà té la capacitat de desenvolupar les seues facultats més elevades mitjançant l'estudi i el coneixement i aquest és l'aprenentatge que produeix major plaer. La felicitat es basa principalment en la dignitat humana i el respecte per un mateix, però al mateix temps sols es pot ser feliç si ho són les persones que t'envolten, el meu benestar depèn del benestar dels demés. Per tant la felicitat no és una qüestió individual sinó col·lectiva. Si a Bentham li preocupava la consecució de la major felicitat possible, Mill defensa la consecució de l'augment de la felicitat del major nombre possible.

ACTIVITATS

1. Quines diferències hi ha entre Bentham i Mill?
2. Amb qui estàs més d'acord? Per què?
3. Una de les discussions entre els utilitaristes és definir qui decideix si una cosa és útil i dóna més felicitat. Mill deia que ho havia de decidir una majoria culta, mentre que Bentham opinava que s'havia de decidir per majoria simple. El que opina la majoria és sempre el millor?
4. Què diria un utilitarista del cas de Churchill analitzat anteriorment?
5. En una classe hi ha un alumne que es diverteix furtant els llibres als seus companys. Aquest alumne està ben valorat per la resta de la classe i es veu el que fa com una cosa sense importància, però el fet és que dos companys ja han denunciat el robatori dels seus llibres sense saber qui és el culpable. El tutor pregunta qui ha sigut i, com no hi ha manera de descobrir-ho, castiga a tota la classe. Creus que aquesta mesura és justa? Com ho solucionaries tu? Segueix el tutor un criteri utilitarista en aquest cas? Raona la teua resposta.

IX ÈTICA DIALÒGICA

L'ètica dialògica defèn que el que està bé i el que està mal no ho pot decidir ni una majoria culta ni una de simple, sinó que ha de ser fruit d'un diàleg entre tots els involucrats en la qüestió. Del diàleg han de sorgir decisions universals i necessàries, tal i com defensava Kant, que vinculen a tots els membres de la societat. Açò és possible si no es deixa de banda que els individus tenim les nostres diferències i aquestes han de ser respectades. Però tot i això, com a persones que som tots, hi ha coses que tots tenim en comú, hi ha uns mínims comuns a tots els éssers humans i al mateix temps hi ha uns màxims de felicitat que poden ser acceptats, és a dir, podem acceptar que hi ha moltes maneres d'aconseguir la felicitat, de viure en el món, d'entendre les coses. Eixe diàleg és un diàleg teòric en el qual els participants no saben exactament en quina posició es troben. No saben si són homes o dones, rics o pobres, llestos o necis, d'Europa o d'Àsia, religiosos o laics.. D'aquesta manera la sua decisió no serà subjectiva i sesgada per les seues condicions socials, sinó que serà presa d'una manera objectiva, únicament com a ésser humà. En cas de conflicte irresoluble hi haurà que acceptar la proposta que causi el menor dany possible al menor nombre de persones

Aquesta teoria ètica intenta superar el relativisme i l'universalisme per a intentar un diàleg entre tots els éssers humans sense deixar de banda les seues diferències però atenent a allò que hi ha d'universal entre les persones. Totes les persones tenen dignitat, no poden ser utilitzades com a mitjans sinó que han de ser considerades com a fins en si mateixos. Totes les persones som iguals davant la llei i tenim els mateixos drets, siguem del país que siguem i tinguem la condició social que tinguem.

ACTIVITATS

Els drets humans